

ДІАЛЕКТНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ В КОНТЕКСТІ ЛЕКСИКОГРАФІЇ І ФРАЗЕОГРАФІЇ

Наталія Г. Ареф'єва

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Одеса, Україна
e-mail: n.arefieva@onu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4974-9157>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено одному з доволі молодих, але вже сформованих і на цей час найпопулярніших напрямів сучасної лінгвістики — діалектній фразеографії. На тлі незгасного інтересу до сталих висловів народного мовлення і їхньої фіксації привернення уваги до багатоаспектних проблем діалектної фразеографії, зокрема проблем створення та типологізації діалектних фразеологічних словників, видається надзвичайно актуальним.

Метою статті є огляд публікацій, присвячених проблемам створення та типологізації діалектних фразеологічних словників, систематизація цих досягнень у сучасній лінгвістиці та окреслення подальших перспектив у галузі української діалектної фразеографії. Об'єкт дослідження — найзначніші публікації, присвячені фразеографуванню народного мовлення; предмет — проблеми створення та типологізації діалектних фразеологічних словників. У студії використано як загальнонаукові методи — індукція, дедукція, аналіз, синтез, так і суто лінгвістичні — переважно описовий метод. Наукова новизна дослідження зумовлена тим, що в ньому вперше у вітчизняній лінгвістиці здійснено спробу проаналізувати та узагальнити проблеми створення та типологізації діалектних фразеологічних словників. Теоретична та практична цінність полягає у приверненні уваги дослідників до діалектної фразеографії як найцікавішого та перспективного напрямку, а також у використанні отриманих результатів у подальшому вивченні та опрацюванні загальних та окремих проблем діалектної фразеографії, лексикографії та регіоналістики загалом.

Висновки і перспективи дослідження. На підставі наведених даних автор доходить висновку: діалектна фразеографія є актуальним напря-

мом сучасного мовознавства, стрімкий розвиток якого відбувається на тлі фундаментальних здобутків та основних принципів загальної лексико- та фразеографії. Створення діалектних фразеологічних словників здійснюється з обов'язковим урахуванням складників словникової типології — змістовного, формального, функційного, які визначають їхню макро-, мікро- та медіоструктуру.

Ключові слова: лексикографія, фразеографія, діалектна фразеографія, діалектні фразеологічні словники, типологізація, говірки.

Вступ. Діалектні фразеологічні словники (далі — ДФС) як результат теоретичних та прикладних досліджень загальної та діалектної лексикографії й фразеографії, яку ще в 1973 році Л. Г. Скрипник визначила як «теорію і практику укладання фразеологічних словників» (Скрипник, 1973), сьогодні становлять особливе явище в лінгвістичній науці, за рядом параметрів корелюючи як зі зведеними діалектними, так і зі загальнонаціональними фразеологічними словниками (далі ФС). Водночас проблеми створення та типологізації діалектних фразеологічних словників і досі залишаються **актуальними** в сучасному мовознавстві, потребуючи більш докладного вивчення.

Мета дослідження та завдання. Мета цієї розвідки — проаналізувати та узагальнити різні підходи до створення й типологізації діалектних фразеологічних словників на підґрунті досягнень сучасної загальної й діалектної лексико- і фразеографії, що зумовлює розв'язання таких завдань:

- 1) зробити огляд сучасних праць, присвячених питанням створення й типологізації словників;
- 2) узагальнити проблемні питання, що стосуються створення й типологізації діалектних фразеологічних словників;
- 3) окреслити подальші перспективи вітчизняної діалектної фразеографії.

Матеріали та методи дослідження. Матеріал дослідження становлять сучасні лексико- та фразеографічні праці, а також діалектні фразеологічні словники. У дослідженні застосовано комплекс методів: як загальнонаукових — індукція, дедукція, аналіз, синтез, так і суто лінгвістичних — переважно описовий метод.

Результати та дискусія. Типологія діалектних фразеологічних словників корелює із загальною словниковою типологією, формування та становлення якої пов'язано з ім'ям засновника теорії лексикографії Л. В. Щерби. Основні типи лінгвістичних словників акад. Л. В. Щер-

ба виокремив і схарактеризував у межах шести протиставлень: *словник академічного типу* — *словник-довідник*; *енциклопедичний словник* — *загальний словник*; *thesaurus* — *звичайний (тлумачний або перекладний) словник*; *звичайний (тлумачний або перекладний) словник* — *ідеологічний словник*; *тлумачний словник* — *перекладний словник*; *неісторичний словник* — *історичний словник* (Shcherba, 1974: 265–304). Великий внесок у розроблення типології лексикографічних праць зробили Ю. М. Караулов (1976), Б. Ю. Городецький (1983), С. В. Гриньов (1986), В. В. Морковкін (1970), В. Г. Гак (1986), М. Л. Апажев (1971), В. В. Дубічинський (2008) (Ареф'єва, 2021: 339). Зокрема, В. В. Морковкін пропонує класифікацію філологічних словників за трьома підставами: «що-підстава» (рос. «что-основание»), «як-підстава» (рос. «как-основание»), «для кого-підстава» (рос. «для кого-основание»), виокремлюючи:

- *лінгвоцентричні й антропоцентричні*;
- *аспектні й поліаспектні*;
- *за способом виявлення інформації*: пояснювальні та демонструвальні;
- *словники рецептивного (пасивного), продуктивного (активного) й рецептивно-продуктивного типу*;
- *діахронічні й синхронічні*;
- *за характером розташування мовного матеріалу*: формально впорядковані (алфавітні: прямі й зворотні) та змістовно впорядковані (ідеографічні, гніздові);
- *за способом існування*: автономні та включені навчальні словники; незалежні й інкорпоровані навчальні словники; друковані та комп'ютерні словники (Morokvin, 1994: 13–23).

Враховуючи багатоплановість і розмаїття словників, вітчизняний лексикограф В. В. Дубічинський розробляє розгалужену комплексну типологію вже існуючих словників на підставі такої параметризації:

- *залежно від кількості мов, що описуються* (одномовні, двомовні, багатомовні, або перекладні);
- *за охопленням лексики* (словники, що охоплюють лексику «без обмежень»: енциклопедичні, тлумачні, орфографічні, орфоепічні, тезауруси тощо, і словники, що описують лише певні лексичні пласти, які можуть бути виокремлені за хронологічним принципом: етимологічні, історичні, словники неологізмів тощо);

- *згідно зі «стилістичними» шарами лексики* (словники літературної мови, розмовні, словники діалектизмів, жаргонізмів тощо);
- *за авторською лексикою* (словники мови письменників, поетів, конкорданси тощо);
- *за територіальними особливостями лексики* (словники діалектизмів, регіоналізмів, американізмів тощо);
- *за внутрішньолінгвістичною градацією слів* (словники синонімів, антонімів, паронімів, омонімів, фразеологічні словники тощо);
- *за відношенням до адресата* (шкільні словники, словники для іноземців тощо);
- *за професійним добором лексики* (термінологічні, галузеві, словники-класифікатори тощо);
- *за обсягом* (великі, або «повні», стислі, лексичні (термінологічні) мінімуми);
- *за оформленням та деталізацією інформації* (комп'ютерні, друковані: багатотомні, однотомні; кишенькові; ілюстративні);
- *залежно від функціональної спрямованості* (функціонально-галузеві (термінологічні, тематичні, тезауруси тощо), функціонально-мовні (сполучні словники, словники дієслівного керування тощо), функціонально-образні (фразеологічні, словники крилатих слів і висловів тощо));
- *згідно з порядком опису лексичного матеріалу* (семасіологічні, алфавітні (тлумачні, орфографічні, перекладні тощо); ономасіологічні (ідеографічні словники, тезауруси тощо); алфавітні зворотні (словотвірні, граматичні тощо));
- *з культурологічного погляду* (ономастичні (топонімів, ойконімів, словники імен та прізвищ), «країнознавчі» (словники безеквівалентної лексики, «хибних друзів перекладача» тощо), словники з культури мовлення і літературної норми (орфографічні, орфоепічні тощо));
- *змішані, або комплексні словники* (етимолого-фразеологічні, тлумачно-перекладні тощо);
- *навчальні словники* (країнознавчі, фразеологічні, ідеографічні, ілюстративні тощо). Див.: (Дубічинський, 2011: 7–9).

Проте, без урахування культурологічного та країнознавчого параметрів за межами класифікації залишені словники нового, лінгвокультурологічного типу, видані за останні десятиліття: «Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление.

Культурологический комментарий» (відп. ред. В. М. Телія), у якому вперше реалізовано ґрунтовну концепцію фразеографування основної — культурної — семантики фразеологічних одиниць (далі ФО), розроблене видатними представниками школи В. М. Телія М. Л. Ковшовою, В. В. Красних, І. В. Зиковою та ін. (2006, 2010, 2014); лінгвокультурологічний словник «Русское культурное пространство» М. С. Брильова, Д. Б. Гудкова, Н. П. Вольської, І. В. Захаренко, В. В. Красних (2004), «Фразеологический словарь: культурно-познавательное пространство русской идиоматики» М. Ф. Алефіренка та Л. Г. Золотих (2008; паспортизацію джерел див. за: Ареф'єва 2021: 451–452; 457). До словників лінгвокультурологічного типу зараховуємо й праці вітчизняних науковців: словник-довідник «Знаки української етнокультури» В. В. Жайворонка (Жайворонок, 2006), навчальний «Русско-украинский фразеологический словарь культурных символов» для іноземних студентів та стажистів Н. Г. Ареф'євої (Ареф'єва, 2018).

З огляду на роль і високу значимість словникової справи на теренах сучасної Славії не можна не погодитися зі словами української дослідниці Н. О. Зубець: «Загалом типологія словників відбиває не лише рівень знань, досягнутий у певній галузі мовознавства, а й стан культурного розвитку суспільства в певну епоху» (Зубець, 2007: 28).

Розглядаючи типологію ДФС на широкому тлі лексикографічних досліджень, зауважимо, що теоретично вона може бути співвіднесена, як було сказано вище, і з універсальною типологією зведених діалектних словників, що охоплюють фразеологічний матеріал, і з власне фразеологічними словниками, наприклад, у плані *розташування і структури словникових статей* або *охоплення матеріалу* (з огляду на широке і вузьке розуміння фразеології). Цілком можуть бути застосовані і такі універсальні лексикографічні **параметри**, як: *структура видання* (одно-, багатотомні, серійні), «*первинність*» *виходу з друку* (оригінальні, перевидання), *розмір* (повноформатні, середнього й малого формату), *спосіб збереження фразеографічної інформації* (електронні — комп'ютерні) / паперові (поліграфічні, друкарські), *повнота опису* (повні / неповні (короткі)) тощо. Про це свідчать численні праці як радянських та зарубіжних лексикографів, фразеологів, діалектологів О. І. Молоткова, О. І. Блінової, В. В. Морковкіна, О. А. Малахова, С. О. Мизнікова, М. Ф. Алефіренка, Н. М. Семенен-

ко та інших (паспортизацію джерел див. за: Ареф'єва, 2021: 437, 422, 434, 438, 417), так і вітчизняних, із-поміж яких особливе місце посідають лексико- та фразеографічні праці В. В. Дубічинського (Дубічинський, 2011), Н. О. Зубець (Зубець, 2007, 2011), Серебряк М. В. (Серебряк, 2014), Л. М. Корнієнко (Корнієнко, 2017), Ж. В. Краснобаєвої-Чорної (Краснобаєва-Чорна, 2018), Н. Г. Ареф'євої (Ареф'єва, 2021) та ін. Зокрема, В. В. Дубічинський, посилаючись на енциклопедію «Русский язык» (1998), класифікує діалектні словники на таких підставах:

— *за принципом відбору лексики*: диференційні й повні (недиференційні);

— *за охопленням території*: однодіалектні та багатодіалектні (узагальнювальні);

— *на підставі часового підходу до вивчення лексики*: синхронні й діахронні (Dubichinsky, 2008: 248–250). Яскравим прикладом діахронного діалектного словника вважаємо фундаментальну працю видатного лексикографа, керівника проекту та редактора «Словаря русских народных говоров» з 2009 року С. О. Мизнікова «Русский диалектный этимологический словарь. Лексика контактных регионов» (2019), у якому опрацьовано 18000 запозичених лексем, зафіксованих у російських говірках (Myznikov, 2019).

За основу типології діалектних словників С. О. Мизніков бере такі параметри:

— *охоплення території*;

— *спосіб подання матеріалу, розташування та структури словникових статей*;

— *групи говорів*;

— *спосіб відбору матеріалу* (Myznikov, 2013: 569–571).

На думку С. О. Мизнікова, *за охопленням території* діалектні словники можна поділити на: 1) загальнотериторіальні (охоплюють усі говори, зокрема й поза основною територією проживання говірконосіїв); 2) загальнорегіональні (наприклад, «Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей»; 3) регіональні (описують лексику окремих областей); 4) словники, що описують говірку одного населеного пункту; 5) словники однієї сім'ї; 6) словники одного діалектоносія (Myznikov, 2013: 572–573). *За способом подання матеріалу, розташування і структурою словникових статей* дослідник виокрем-

лює *алфавітні, гніздові, тематичні, ідеографічні, зворотні* (Музніков, 2013: 573).

Н. О. Зубець (Зубець, 2011: 30–31), аналізуючи українські діалектні словники, виокремлює *загальні*, що охоплюють місцеву лексику загалом, наприклад, «Словник діалектизмів українських говірок Одеської області» А. А. Москаленка (Одеса, 1959), «Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття» Й. О. Дзендзелівського (Ужгород, 1958), «Словник полтавських говорів» В. С. Ващенко (Київ, 1960) тощо та *тематичні*, у яких представлено лексику певних тематичних груп, наприклад, «Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров'я» А. А. Берлізова (Чернігів, 1958), «Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся» М. В. Никончука (Київ, 1979) (Зубець, 2011: 30–31). До тематичних діалектних словників відносимо й «Словник народних географічних термінів Кіровоградщини» Т. В. Громко, В. В. Лучика, Т. І. Поляруш (Кіровоград; див.: Громко, Лучик, Поляруш, 1999) та «Словник лексики та фразеології народної медицини й лікувальної магії Кіровоградщини» О. М. Вікторіної (Кіровоград, 2006) (Кіровоград; див.: Вікторіна, 2006).

Водночас більшість дослідників відзначає переважно диференційний характер діалектних словників, див., напр.: (Dubichinsky, 2013: 283; Музніков, 2013: 573; Ареф'єва, 2021: 386).

Типологія нормативних фразеологічних словників також є доволі опрацьованою і репрезентативною в сучасній фразеографії. Український фразеолог і фразеограф, укладач «Словника фразеологізмів української мови» В. М. Білоноженко в енциклопедії «Українська мова» у підґрунтя класифікації ФС покладає кілька параметрів:

- за *призначенням*: реєстраційні, перекладні, тлумачні;
- за *способом подання матеріалу*: алфавітні, гніздові, комбіновані;
- *залежно від визначення меж фразеології* (широке / вузьке) (Українська мова, 2004: 773).

Л. М. Корнієнко, описуючи в кандидатській дисертації українську фразеографію 2-ї половини ХХ — початку ХХІ ст. і узагальнюючи результати вітчизняних і зарубіжних праць із теоретичних і прикладних проблем фразеографії, пропонує класифікацію ФС української мови на основі таких параметрів:

- *залежно від мети та призначення*: **одномовні** (тлумачні, діалектні, термінологічні, індивідуально-авторського вживання фразем, семан-

тико-парадигматичні фразеологічні словники, тематичні словники), **двомовні, багатомовні**);

- за *типом видання* (паперові / електронні);

- за *охопленням матеріалу* (вузьке / широке розуміння фразеології);

- за *принципом лексикографування реєстрових одиниць*: **алфавітні, алфавітно-стрижневі, алфавітно-гніздові, алфавітно-тематичні** (словники фразеологічних синонімів, антонімів, деякі діалектні фразеологічні словники й перекладні), **структурно-семантичні і структурно-граматичні** (Корнієнко, 2017: 29–39). Окремо автор виділяє пареміологічні словники, словники афоризмів, збірки популярної фразеології з поясненням значення і походження ФО (Корнієнко, 2017: 32).

Проблема фразеографічної параметризації, безсумнівно, пов'язана з питанням **метамови словника**, під якою в сучасній лексикографії розуміють систему понять і термінів для їхнього позначення, за допомогою яких описують або аналізують словник, його зміст і структуру (Dubichinsky, 2013: 56), «сукупність лексикографічних засобів і прийомів, що використовують для опису мовних одиниць, включених до словника» (переклад наш — Н. А.) (Lexicography, 2013: 53). Отже, *метамова словника* — термінологічний апарат, за допомогою якого характеризують структурні й змістовні параметри словника, і тут визначальними стають докладно опрацьовані у вітчизняній і зарубіжній лексикографії поняття **мікро-** та **макроструктури** словника (Дубічинський, 2011: 4–5; Іванова, 2017: 81–89). У найзагальнішому вигляді під *мікроструктурою* словника розуміємо принципи побудови словникової статті з погляду її формального й концептуального змісту; під *макроструктурою* — принципи побудови словника як системного утворення з погляду формального, концептуального й функціонального змісту. В. В. Дубічинський вводить у науковий обіг поняття *медіо-структури*, яке визначає системні зв'язки між заголовними одиницями або словниковими статтями (Дубічинський, 2011: 5).

Н. О. Зубець, акцентуючи на ієрархічності словникової типології у загальній лексикографії, у розробленні якої значний внесок зробили й українські словникарі, виокремлює три різноспрямовані окремі типології: *змістову* (орієнтована на характер описуваного мовного матеріалу), *формальну* (орієнтована на композиційні особливості посіб-

ників), *методичну* (орієнтована на конкретні методичні даності типу мети, адресата (Зубець, 2007: 28). На підґрунті накопиченого величезного теоретичного й практичного досвіду в загальній і діалектній лексикографії та фразеографії, у межах трьох матричних складників словникової типології (*змістовного, формального та функціонального*) автор цієї розвідки в докторській дисертації «Фразеологія російських переселенських говірок: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти» пропонує розгорнуту класифікацію діалектних фразеологічних словників (Ареф'єва, 2021: 384–389).

У переважній більшості ДФС — словники **диференційного** та **напівдиференційного** типу, в останньому випадку автори фразеографують деякі одиниці, насамперед просторічні, представлені в нормативних ФС, що реалізовано, наприклад, у «Фразеологічному словнику східнослобожанських і степових говірок Донбасу» В. Д. і Д. В. Ужченків, який сьогодні, безперечно, можна вважати класичним діалектним фразеологічним словником. Хоча автори визначають словник як диференційний, у фразеостаттях знаходимо такі фраземи, як *ні бельмеса; як у Бога за пазухою* (Ужченко, 2013: 55, 66) і деякі ін. із тим самим значенням, що й в академічному «Фразеологічному словнику української мови», пор., відповідно: (Фразеологічний словник, 1993: 22, 42). Виняток становить проєктований «Полный словарь народной фразеологии», автори якого, В. М. Мокієнко та Т. Г. Нікітіна, спираються на концепцію Б. О. Ларіна, яка втілена в «Псковском областном словаре с историческими данными» (ПОСИД) й «Архангельском областном словаре» (АОС) (паспортизацію джерел див. за: Ареф'єва, 2021: 451, 456), матеріалом яких стала як діалектна, так і «общерусская лексика и фразеология». Запропонована концепція, на думку В. М. Мокієнка і Т. Г. Нікітіної, уможливить фразеографування сталих висловів народного мовлення «на ще ширшому загальноросійському фразеологічному тлі» (тут і далі переклад наш — Н. А.), оскільки «словникова репрезентація діалектних варіантів, яку реалізовано в диференційному словнику у відриві від загальноросійських інваріантів <...>, не сприяє адекватній передачі парадигматичних відносин у системі російської фразеології, не розкриває варіаційний діапазон ФО, не дає змоги застосувати до них вихідну етимологічну версію» (Mokienko, Nikitina, 2018: 82, 86). До словників **повного** (недиференційного) типу належать деякі регіональні ФС і фразеологічні словники / матеріали до слов-

ників діалектної особистості, наприклад, «Фразеологічний словник говірок Житомирщини» Г. М. Доброльожі, який увібрав у себе 7000 як загальноукраїнських, так і регіональних фразем (Доброльожа, 2010), або «Словарь псковских пословиц и поговорок» В. М. Мокієнка і Т. Г. Нікітіної, у якому представлено 13000 діалектних фразеологічних одиниць (далі ДФО) (Dictionary of Pskov proverbs, 2001).

Значним здобутком діалектної фразеографії останніх років стали регіональні словники вітчизняних науковців:

1) «Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок» Н. Д. Коваленко, матеріалом для якого слугували 7500 фразем, зафіксованих у 516 населених пунктах Поділля, зокрема в селах східних районів Тернопільщини, південних районів Хмельницької області та Вінничини, а також суміжних — західних районів Тернопільської області, північних районів Хмельницької та Чернівецької областей. Джерельну базу словника склали також і давні документи, що зафіксували сталі вирази з Поділля (Коваленко, 2019);

2) двотомний словник «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» за редакцією В. В. Грещука (Гуцульська діалектна лексика та фраземіка, 2019–2022). Тут, окрім гуцульської діалектної лексики, представлені й уласне фразеологізми, паремії, мовні етикетні формули, прокльони тощо. Як зазначають автори праці, фактично він є «першим словником лексики й фраземіки одного говору <...> в художній мові (українській) у слов'янському світі» (Грещук, Грещук, 2020: 100). Український фразеолог Н. Ф. Венжинович зауважує: наведені лексикографічні джерела, «безперечно, стануть надійним джерелом для майбутніх лінгвокультурологічних студій» (Венжинович, 2020: 74).

Самостійну цінність як джерело етнолінгвокультурної інформації становить «Фразеологічний словник російських говірок Одещини» Н. Г. Ареф'євої, у якому опрацьовано понад 1600 фразеологізмів, паремій, сталих сполучень. Наявність розгорнутого етнокультурного коментування цілої серії фразем може слугувати об'єктом подальших плідних досліджень не лише лінгвістів-діалектологів, але й культурологів, етнографів, фахівців із історії мови (Ареф'єва, 2020).

Опис звичаїв та обрядів, що були основою мотивації внутрішньої форми ДФО, широко представлено у фундаментальній праці «Фразеологичен речник на българския език» видатних болгарських

фразеологів та фразеографів К. Нічевої, С. Спасової-Михайлової і К. Чолакової, що вміщує багатий діалектний матеріал — справжню скарбницю народного мовлення (Фразеологичен речник, 1974–1975).

Говорячи про *макроструктуру* ДФС, відзначимо, що в багатьох словниках використано **вузький підхід** до визначення ФО, інші фразеографи дотримуються **широкого підходу**, про що автори / укладачі пишуть у передмові. Так, більша частина ДФС не фіксує номенклатурно-термінологічні найменування (назви тварин, рослин, знарядь праці, виробничих процесів тощо); частина ДФС, навпаки, їх фіксує. Зокрема, у складі «Фразеологического словаря русских говоров Сибири» О. І. Федорова знаходимо фраземи *кукушкины башмачки* 'растение (?), применяемое в народной медицине при лечении желудка'; *череповые брёвна* 'брёвна в срубе, в которых выбираются пазы' тощо (Fedorov, 1983: 10, 17), оскільки, як зауважує науковець, діалектні сполуки такого роду «можуть становити інтерес не лише для лінгвістів, а й етнографів, краєзнавців, істориків тощо, а спеціальних діалектних словників сталих словосполучень термінологічного типу не створено» (переклад наш — Н. А.) (Fedorov, 1983: 3).

До складу деяких ДФС увійшли фраземи-жаргонізми (*ба́бки забива́ти* 'заробляти гроші (перев. нечесним шляхом)'; *база́р (базар)-вокзал* 'незатишно, гамірно; загальний гомін'), як, наприклад, у вже згаданому нами «Фразеологічному словнику східнословобанських і степових говірок Донбасу» В. Д. і Д. В. Ужченків (Ужченко, 2013: 44, 45). Широкий підхід до визначення ДФО з опрацюванням прислів'їв, приказок, номенклатурно-термінологічних сталих сполучень образної і необразної семантики, жаргонізмів використано у «Фразеологічному словнику російських говірок Одещини» (Арефьева, 2020).

Типова *мікроструктура* ДФС може бути представлена у вигляді словникової статті з такими компонентами:

- 1) реєстрова одиниця ДФО із зазначенням наголосу;
- 2) компонентний (постійний, варіантний, факультативний) склад;
- 3) лексико-граматична сполучуваність;
- 4) елементи граматичної характеристики (наприклад, видова характеристика дієслова як компонента ДФО);
- 5) стилістична характеристика;
- 6) тлумачення значення;
- 7) ілюстрації;

8) географічна (територіальна) характеристика, що відображає місце запису ілюстрації або дає змогу визначити територію поширення ФО;

9) хронологічна характеристика;

10) співвідношення з іншими ДФО в межах описуваних говірок (визначення фразеологізмів-синонімів, антонімів, омонімів).

Проте, 9-й і 10-й пункти не завжди представлені в ДФС, що можна пояснити, очевидно, унікальністю мовного складу кожного населеного пункту, що дає підстави вважати умовним визначення фразеологічних синонімів і антонімів навіть у межах однієї групи говірок.

До додаткових параметрів, на нашу думку, належать *формальне й змістовне співвідношення з фраземами, зафіксованими в інших ДФС, із фраземами, зафіксованими в загальнонаціональних ФС*, а також *детальна граматична кваліфікація ДФО*. Зокрема, лексико-граматична характеристика є одним із найважливіших параметрів презентації фразеологічної одиниці у «Фразеологическом словаре русских говоров Республики Коми» І. А. Кобелевої (Kobeleva, 2004). До додаткових параметрів фразеографування діалектних одиниць автор словника зараховує і *визначення генетичного джерела, пояснення діалектних та іншомовних слів*, із якими пов'язаний той чи той повнозначний компонент діалектної фраземи (Kobeleva, 2012: 33). У межах додаткової параметризації вкрай важливим вважаємо *короткий / розгорнутий опис обряду, звичаю, традиції*, з якими співвіднесена ДФО. Наведемо приклад такого опису, представленого в авторському «Фразеологічному словнику російських говірок Одещини»: «**Выводит на толоку**. *Этнограф*. О приобщении детей к массовому народному гулянию в селе Троицком Беляевского района Одесской области перед Пасхой, когда жители села со всей Журавлёвки (так называлась русская часть села; вторая часть была молдавской) собирались в специально отведённом для этого месте («вытолоченном», на котором ничего не росло), носившем название «толока». Впервые детей приобщали к празднованию в пятилетнем возрасте и обучали водить хоровод при помощи хлопков, так как музыкальных инструментов в то время не было: *Дитё вывадили ф пять лет на талаку*. Троиц., 2019» (Арефьева, 2020: 61).

Особливого значення набуває *етимологічний коментар* у ДФС, що зумовлено насамперед високою культурною значимістю діалектного

слова. *Етимологічний коментар* є одним із параметрів фразеографічного опрацювання ДФО в таких працях, як словник В. Д. і Д. В. Ужченко, словник І. А. Кобелевої та інших (Ужченко, 2013; Kobleva, 2004). Наведемо приклад *етимологічного коментаря*, представленого у «Фразеологічному словнику східнословобожанських та степових говірок Донбасу»: «**БАЛДА Балда городня (огородня), лайл.** Дурнуватий, пришелепуватий, розумово нерозвинений. Білк, Біллуц, Горл, Донец, Новт, Старб, Степ, Шахт. • Фразеологізм постав у результаті нарощення слова *балда*. Додатковий компонент *городня* конкретизує шаблонність метафори «опудало — людина». Те ж і в наступних виразах» (Ужченко, 2013: 48). Проте ми цілком погоджуємося з думкою С. О. Мизнікова, який зазначає: «... завдання тлумачної лексикографії (вважаємо, і фразеографії — Н. А.) полягає в репрезентації та в уведенні в науковий обіг зібраних словникових матеріалів, а їхнє етимологічне прочитання — це вже інше завдання. До того ж слід зазначити, що лексична емпірична база таких даних — словникові картотеки — найчастіше набагато ширше їхньої частини, яку публікують у словниках» (переклад наш — Н. А.) (Музніков, 2013: 576). Історико-етимологічний аналіз ДФО з використанням лінгвокультурологічного коментаря планують представити автори «Полного словаря народной фразеологии», що готується до видання (керівник проекту — В. М. Мокієнко) (Mokienko, Nikitina, 2018: 96–97), поява якого, безсумнівно, стане визначною подією в історії світової фразеографії завдяки розробленій авторами словника оригінальній концепції мікроструктури словника. Відмовившись від диференційного принципу відбору матеріалу на користь вибору словника повного типу (див. вище), автори пропонують об'єднати всі діалектні варіанти ФО в межах однієї макростатті під єдиним загальнонаціональним інваріантом, пор.: «**Бить баклуши.** *Разг., Неодобр.* Бездельничать. Праздно проводить время; слоняться без дела. ДП, 501, 824; ФСРЯ, 36; БТС, 55; Соколова 2009, 34. < *Баклуша* в народных играх (в городки, бабки и т. п.) — деревянная чурка, которую нужно *сбить, выбить* из кона; такие игры считались забавой, праздным времяпровождением, поэтому и стали символом безделья. БМС, 40. **Бить в баклуши.** *Обл.* То же. Мокиенко 1980, 67. **Пнуть баклуши.** *Арх.* То же. АОС, 9, 166. **Колотить баклуши.** *Прибайк.* То же. СРГП 2, 75. **Обивать баклуши.** *Кар., Ряз.* То же. СРНГ 22, 57; Мокиенко 1980, 67; СРГК 4, 80. **Околачивать ба-**

клуши. *Арх., Ворон.* (1967). То же. АОС 1, 97; СРНГ 23, 134» (Mokienko, Nikitina, 2018: 86–87).

Міждіалектні зв'язки як зазначений вище додатковий параметр під час фразеографування діалектної фраземіки представлено у «Фразеологічному словнику російських говірок Одещини» Н. Г. Ареф'євої, пор., напр.: «**Как медведь за горобцами.** О медлительном, неуклюжем человеке: *Ламака — здоровый да неба, а вазьми в работу — как мидветь за гараницами.* Ст. Некр. [СРГО, т. 1, с. 288 (илл.)]. > **Горобец, горобей** — воробей [Там же, с. 140]. // Ср. в том же знач.: *Укр. Спритний як пень за горобцями. Ив.-фр. Повертається як пень за гороб'ями. Волян.* [ССНП, с. 112]. **Проворний як ведмідь за горобцями. Полт., Харьк. Спішить як ведмідь за горобцями. Повертається як ведмідь за горобцями.** О неуклюжем, неповоротливом человеке [Там же, с. 20–21]. **Хуткий як медведь за горобцями.** *Волян.* Неуклюжий, неповоротливый [Там же, с. 90]. **Ганяє як ведмідь за горобцями.** Безрезультатно бегає, бегає без толку [Там же, с. 20]» (Ареф'єва, 2020: 107).

Розглядаючи проблеми *мікроструктурування*, відзначимо, що більшість фразеографів, услід за видатним фразеографом О. І. Молотковим, тлумачить ДФО залежно від категоріального значення фраземи: наприклад, іменні конструкції тлумачать за допомогою іменника, ад'єктивні — за допомогою описового ад'єктивного звороту, дієслівні — за допомогою дієслівної конструкції; ФО, створені за структурою речення, — дієслівним описовим зворотом, здебільшого з передуючим йому невизначено-особовим займенником (Molotkov, 1968: 13–14). Часто трапляється, проте, є й описове тлумачення ДФО, до якого часто вдаються сучасні фразеографи з огляду на специфіку самої ФО як складної культурно значимої одиниці, синтаксична природа якої не завжди корелює з можливим тлумаченням у межах цієї структури, і з метою більш точного відбиття відтінків значення, пор., наприклад: «**Волосся на голові як на чорту хата** у кого. Ворон. Про людину з кудлатою, розкуйовдженою головою» або «**Дурний як ворона, а хитрий як чорт.** Волин. Про не дуже розумну, але хитру людину» (Юрченко, Івченко, 1993: 31).

Висновки. Отже, огляд теоретичних і прикладних досягнень сучасної лінгвістичної науки в галузі типології словників, зокрема загальнонаціональних, діалектних, фразеологічних і діалектних фразеологічних словників, дає змогу констатувати: діалектна фразеографія є

актуальним напрямом сучасного мовознавства, стрімкий розвиток якого відбувається на тлі фундаментальних здобутків та основних принципів загальної лексико- та фразеології. Створення діалектних фразеологічних словників здійснюється з обов'язковим урахуванням складників словникової типології — *змістовного, формального, функційного*, які визначають їхню *макро-, мікро- та медіоструктуру*. Вкрай перспективним вважаємо подальше створення регіональних фразеологічних словників, зокрема «Фразеологічного словника українських говірок Одещини», а у майбутньому — і «Великого словника української народної фразеології», у якому буде представлено усю діалектну фразеологію на загальнонаціональному тлі.

ЛІТЕРАТУРА

- Ареф'єва Н. Г. Російсько-український фразеологічний словник культурних символів. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2018. 120 с.
- Ареф'єва Н. Г. Фразеологічний словник російських говірок Одещини. Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2020. 236 с.
- Ареф'єва Н. Г. Фразеологія російських переселенських говірок Півдня України: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02 / ДНУ імені Олеся Гончара. Дніпро, 2021. 695 с.
- Венжинович Н. Ф. Діалектна фраземіка як предмет лінгвокультурологічного аналізу. *Slowiańska frazeologia gwarowa II: monografia zbiorowa* / [pod redakcją Macieja Raka i Valerija M. Mokienki]. Kraków, 2020. S. 73–80.
- Вікторіна О. М. Словник лексики та фразеології народної медицини й лікувальної магії Кіровоградщини. Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2006. 436 с.
- Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. Київ ; Кіровоград, 1999. 224 с.
- Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові : словник : у 2 т. / [відп. ред. В. Грещук]. Івано-Франківськ, 2019–2020. Т. 1. 584 с. Т. 2. 468 с.
- Грещук В. В., Грещук В. В. Словник «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» як джерело вивчення регіональних ідіом. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. На честь д. філол. н., проф. В. М. Мокієнка, Почесного Голови Комісії зі слов'янської фразеології при Міжнародному комітеті славістів (до 80-річчя від дня народження). Ужгород, 2020. С. 100–105.
- Доброльова Г. М. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир : Волинь, 2010. 404 с.
- Дубічинський В. В. Лексикографія: навч.-метод. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2011. 66 с.
- Жайворонко В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
- Зубець Н. О. Типологія сучасних фразеологічних словників. *Учені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія»*, 2007. Том 20 (59). № 6. С. 26–30.

- Зубець Н. О. Українська лексикографія другої половини ХХ початку ХХІ століття : навчальний посібник. Вид. 2-е, доп. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 128 с.
- Іванова О. І. Основи укладання галузевих глосаріїв: підручник. К. : Компринт, 2017. 246 с.
- Коваленко Н. Д. Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок / [відп. ред. П. Ю. Гриценко]. Кам'янець-Подільський : Рута, 2019. 410 с.
- Корнієнко Л. М. Українська фразеологія другої половини ХХ — початку ХХІ століття: тлумачні та перекладні словники : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Національна академія наук України. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні. Київ, 2017. 217 с.
- Краснобаєва-Чорна Ж. В. Фраземіка та фразеологія в сучасній лінгвопарадигмі: підручник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів / [за ред. А. П. Загнітка]. Вінниця, 2018. 200 с.
- Серебряк М. В. Українська діалектна фразеологія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Луганськ, 2014. 20 с.
- Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. К. : Наукова думка, 1973. 278 с.
- Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу. Луганськ : «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Вид. 6-е, доповнене й перероблене. 552 с.
- Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп.]. К. : Українська енциклопедія, 2004. 824 с.: іл.
- Фразеологічен речник на българския език: В 2 т. / [К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, К. Чолакова]. София : БАН, 1974–1975. Т. 1, 1974. 759 с. Т. 2, 1975. 779 с.
- Фразеологічний словник української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. К. : Наукова думка, 1993. 984 с.
- Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. Харків : Основа, 1993. 176 с.
- Dictionary of Pskov Proverbs and Sayings / [Mokienko V. M., Nikitina T. G.]. SPb. : Norint, 2001. 173 p.
- Dubichinsky V. V. Theoretical and practical lexicography. Vienna ; Kharkov, 1998. 160 p.
- Dubichinsky V. V. Ukrainian Lexicography: Past and the Present. *Slavic Lexicography* : International collective monograph / [manag. ed. M. I. Chernyshova]. M. : Azbookovnik, 2013. P. 251–309.
- Fedorov A. I. (ed.) Phraseological dictionary of Russian dialects of Siberia. Novosibirsk : Nauka, 1983. 232 p.
- Kobeleva I. A. Phraseological dictionary of Russian dialects of the Komi Republic. Syktyvkar : Syktyvkar State University, 2004. 308, [1] p.
- Kobeleva I. A. Modern Russian Dialect Phraseography: lexico-grammatical and lexicographical aspects : abstract of the thesis... d. of Philological Sciences : 10.02.01. Syktyvkar, 2012. 38 p.
- Lexicography of the Russian language : textbook for higher educational institutions of the Russian Federation / [A. S. Gerd et al. ; ed. D. M. Potsepnyia ; Educational and methodological complex for the course Lexicography of the Russian language]. SPb. : Philological Faculty of St. Petersburg State University, 2013. 704 p.
- Mokienko V. M., Nikitina T. G. To the concept of a complete dictionary of popular phraseology: problems of macrostructuring. *Problems of Lexicography*. 2018. № 14. P. 80–106.

Molotkov A. I. (ed.) *Phraseological Dictionary of Russian Language*. M. : Sovetskaya ensiklopediya, 1968. 543 p.

Morkovkin V. V. *Typology of Typological Dictionaries. Vocabulum et vocabularium*. Khar'kov, 1994. Issue 1. P. 13–23.

Myznikov S. A. *Russian Comprehensive Dialect and Regional Lexicography (the XIX–XXI centuries). Slavic Lexicography* : International collective monograph / [manag. ed. M. I. Chernyshova]. M. : Azbookovnik, 2013. P. 563–578.

Myznikov S. A. *Russian Dialect Etymological Dictionary. Vocabulary of contact regions*. M. ; SPb. : Nestor-Istoria, 2019. 1076 p.

Shcherba L. V. *Lexicography. Language system and speech activity*. Leningrad : Nauka, 1974. Chapter IV. P. 265–312.

DIALECT PHRASEOLOGICAL DICTIONARIES IN THE CONTEXT OF LEXICOGRAPHY AND PHRASEOGRAPHY

Natalia G. Arefieva

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, Professor of the Chair of General and Slavic Linguistics, Odessa I. I. Mechnikov National University,
Odessa, Ukraine

e-mail: n.arefieva@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4974-9157>

SUMMARY

The article is devoted to one of the rather young, but already formed and currently the most popular areas of modern linguistics — dialect phraseography. Against the backdrop of undying interest in sustainable turns of folk speech and their fixation, paying attention to general and particular problems of dialect phraseography, in particular to the problem of creating and typologization of dialect phraseological dictionaries seems to be extremely relevant.

The purpose of the article is to review publications on dialect phraseological dictionaries' creating and typologization, systematization of scientific achievements in contemporary linguistics and highlighting the further prospects in the field of Ukrainian dialect phraseography. The objects of the study are the most significant publications devoted to the problems of phraseography: typologization; the subjects are the problems of creating and typologization of dialect phraseological dictionaries. The work uses both general scientific methods — induction, deduction, analysis, synthesis, and proper linguistic ones — mainly a descriptive method. The scientific novelty of the study is due to the fact that in this work, for the first time in domestic linguistics, an attempt was made to analyze and generalize the problems of creation and typologization of dialect phraseological dictionaries. The theoretical and practical value consists in attracting attention to the dialect phraseography as the most interesting and promising direction, as well

as in the using of the obtained results in the further studying general and specific problems of dialect phraseography, lexicography and regional researches.

Conclusions and prospects of the study. Based on the given data, the author concludes: dialect phraseography is an actual direction of contemporary linguistics, the rapid development of which is taking place against the background of fundamental achievements and basic principles of general lexicography and phraseography. The creation of dialect phraseological dictionaries is carried out with mandatory consideration of the components of the dictionaries' typology — content, formal, functional, which determine their macro-, micro- and media-structure.

Key words: *lexicography, phraseography, dialect phraseography, dialect phraseological dictionaries, typologization, dialects.*

REFERENCES

Aref'eva N. G. (2018). *Rosiisko-ukraïnskii frazeologichnii slovník kulturnikh simvoliv* [Russian-Ukrainian Phraseological Dictionary of Cultural Symbols]. Odessa : ONU imeni I. I. Mechnikova [In Ukrainian].

Aref'eva N. G. (2020). *Frazeologichnii slovník rosiiskikh govirok Odeshchini* [Phraseological Dictionary of Russian dialects of Odessa region]. Odessa : «Odeskii natsionalnii universitet imeni I. I. Mechnikova» [In Ukrainian].

Aref'eva N. G. (2021). *Frazeologiya rosiiskikh pereselenskikh govirok Pivdnyia Ukraïni: lingvokulturologichnii ta leksikografichnii aspekti* [Phraseology in Russian migrants dialects of the South of Ukraine: linguoculturological and lexicographical aspects] : dis. ... d-ra filol. nauk : 10.02.02 / DNU imeni Olesya Gonchara. Dnipro [in Ukrainian].

Venzhinovich N. F. (2020). *Dialektna frazemika yak predmet lingvokulturologichnogo analizu* [Dialect Phraseology as a subject of linguoculturological analysis]. *Slowiańska frazeologia gwarowa II: monografia zbiorowa* / [pod redakcją Macieja Raka i Valerija M. Mokienki]. Kraków, P. 73–80 [In Ukrainian].

Viktorina O. M. (2006). *Slovník leksiki ta frazeologii narodnoï meditsini y likuvalnoï magii Kirovogradshchini* [Dictionary of vocabulary and phraseology of folk medicine and healing magic of Kirovohrad region]. Kirovograd : Tsentralno-Ukraïnske vydavnistvo [In Ukrainian].

Gromko T. V., Luchik V. V., Polyarush T. I. (1999). *Slovník narodnikh geografichnikh terminiv Kirovogradshchini* [Dictionary of folk geographic terms of Kirovohrad region]. Kiïv ; Kirovograd [In Ukrainian].

Gutsul'ska dialektna leksika (2019–2020) ta frazemika v ukraïnskii khudozhnii movi [Hutsul dialect vocabulary and phraseology in Ukrainian literary language] : slovník : u 2 t. / [vidp. red. V. Greshchuk]. T. 1–2. Ivano-Frankivsk [In Ukrainian].

Greshchuk V. V., Greshchuk V. V. (2020). *Slovník «Gutsul'ska dialektna leksika ta frazemika v ukraïnskii khudozhnii movi» yak dzherelo vivchennya regionalnikh idiom* [Dictionary «Hutsul dialect vocabulary and phraseology in Ukrainian literary language» as a source of regional idioms studying]. *Naukovii visnik Uzhgorodskogo universitetu. Seriya: «Filologiya»*. Na chest d. filol. n., prof. V. M. Mokienka, Pochesnogo Golovi Komisii zi slov'ianskoi frazeologii pri Mizhnarodnomu komiteti slavistiv (do 80-richchya vid dnya narodzhennya). Uzhgorod. P. 100–105 [In Ukrainian].

- Dobrolozha G. M. (2010). Frazeologichnii slovník govirok Zhitomirshchiny [Phraseological Dictionary of the dialects of Zhytomyr region]. Zhitomir : Voyin' [In Ukrainian].
- Dubichinskii V. V. (2011). Leksikografiya [Lexicography]. Kharkiv : NTU «KhPI» [In Ukrainian].
- Zhaivoronok V. V. (2006). Znaki ukraínskoï yetnokulturi [Signs of Ukrainian ethnoculture] : Slovník-dovidnik. Kiïv : Dovira [In Ukrainian].
- Zubets N. O. (2007). Tipologiya suchasnikh frazeologichnikh slovníkiv [Typology of modern Phraseological Dictionaries]. *Ucheni zapiski Tavriiskogo natsionalnogo universitetu imeni V. I. Vernadskogo. Seriya «Filologiya»*. Tom 20 (59), №6. P. 26–30 [In Ukrainian].
- Zubets N. O. (2011). Ukraínska leksikografiya drugoi polovini XX pochatku XXI stolittya [Ukrainian Lexicography of the second part of the 20th beginning of the 21st century]. Zaporizhzhya : Zaporizkii natsionalni universitet [In Ukrainian].
- Ivanova O. I. (2017). Osnovi ukladannya galuzevikh glosariïv [Basics of compiling branch glossaries]. Kiev : Komprint [In Ukrainian].
- Kovalenko N. D. (2019). Frazeologichnii slovník podilskikh i sumizhnikh govirok [Phraseological Dictionary of Podil and neighboring dialects] / [vidp. red. P. Yu. Griśenko]. Kam'yanets-Podilskii : Ruta. [In Ukrainian].
- Kornienko L. M. (2017). Ukraínska frazeografiya drugoi polovini XX — pochatku XXI stolit: tлумачни та перекладні словники [Ukrainian phraseology of the second half of the 20th — beginning of the 21st centuries: explanatory and translation dictionaries] : dis. ... kand. filol. nauk: 10. 02. 01. Kiïv [In Ukrainian].
- Krasnobaeva-Chorna Zh. V. (2018). Frazemika ta frazemografiya v suchasni lingvoparadigmi [Phrasemics and phraseography in the modern linguistic paradigm]. Vinnitsya [In Ukrainian].
- Serebryak M. V. (2014). Ukraínska dialektna frazeografiya [Ukrainian dialect phraseography] : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : 10.02.01 «Ukraínska mova». Lugansk [In Ukrainian].
- Skrupnik L. G. (1973). Frazeologiya ukraínskoï movi [Phraseology of Ukrainian Language] [in Ukrainian].
- Uzhchenko V. D., Uzhchenko D. V. Frazeologichnii slovník skhidnoslobozhanskikh i stepovikh govirok Donbasu [Phraseological Dictionary of Eastern Slobozhanshchina and Steppe Dialects of Donbas] Lugansk : «DZ LNU imeni Tarasa Shevchenka» [In Ukrainian].
- Ukraínska mova (2004). [Ukrainian Language]: Yentsiklopediya / [redkol.: Rusanivskii V. M. (spivgolova), Taranenko O. O. (spivgolova), M. P. Zyablyuk ta in.]. Kiïv : Vid-vo «Ukraínska yentsiklopediya» im. M. P. Bazhana [In Ukrainian].
- Frazeologichen rechnik (1974–1975) na blgarskiya yezik [Phraseological Dictionary of Bulgarian language] / [K. Nicheva, S. Spasova-Mikhailova, K. Cholakova] : V 2 t. Sofiya : BAN [In Ukrainian].
- Frazeologichnii slovník (1993) ukraínskoï movy [Phraseological Dictionary of Ukrainian Language] / [uklad. V. M. Bilonozhenko ta in.]. Kiïv : Naukova dumka [In Ukrainian].
- Yurchenko O. S., Ivchenko A. O. (1993). Slovník stiýkikh narodnikh porivnyan'. Kharkiv : Osnova [In Ukrainian].
- Dictionary of Pskov (2001) Proverbs and Sayings / [Mokienko V. M., Nikitina T. G.]. SPb. : Norint.
- Dubichinsky V. V. (1998). Theoretical and practical lexicography. Vienna ; Kharkov.

- Dubichinsky V. V. (2013). Ukrainian Lexicography: Past and the Present. *Slavic Lexicography* : International collective monograph / [manag. ed. M. I. Chernyshova]. M. : Azbookovnik. P. 251–309.
- Fedorov A. I. (ed.) (1983). Phraseological dictionary of Russian dialects of Siberia. Novosibirsk : Nauka.
- Kobeleva I. A. (2004). Phraseological dictionary of Russian dialects of the Komi Republic. Syktyvkar : Syktyvkar State University.
- Kobeleva I. A. (2012). Modern Russian Dialect Phraseography: lexico-grammatical and lexicographical aspects : abstract of the thesis... d. of Philological Sciences : 10.02.01 / Novgorod State University named after Yaroslav Mudry. Syktyvkar.
- Lexicography (2013) of the Russian language : textbook for higher educational institutions of the Russian Federation / [A. S. Gerd et al. ; ed. D. M. Potsepnya ; Educational and methodological complex for the course Lexicography of the Russian language]. SPb. : Philological Faculty of St. Petersburg State University.
- Mokienko V. M., Nikitina T. G. (2018). To the concept of a complete dictionary of popular phraseology: problems of macrostructuring. *Problems of Lexicography*. №14. P. 80–106.
- Molotov A. I. (ed.) (1968). Phraseological Dictionary of Russian Language. M. : Sovetskaya entsiklopedia.
- Morkovkin V. V. (1994). Typology of Typological Dictionaries. *Vocabulum et vocabularium*. Kharkov. Issue 1. P. 13–23.
- Myznikov S. A. (2013). Russian Comprehensive Dialect and Regional Lexicography (the XIX–XXI centuries). *Slavic Lexicography* : International collective monograph / manag. ed. M. I. Chernyshova. Moscow : Azbookovnik. P. 563–578.
- Myznikov S. A. (2019). Russian Dialect Etymological Dictionary. Vocabulary of contact regions. M. ; SPb. : Nestor-Istoria.
- Shcherba L. V. (1974). Lexicography. *Language system and speech activity*. Leningrad : Nauka. Chapter IV. P. 265–312.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2023